

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ב

ההורים של בן סורר ומורה

עדינה שטרנברג (adina80@gmail.com)

1. דברים כ"א יח-כא

2. משנה סנהדרין פרק ח'

[ה] בן סורר ומורה נדון על שם סופו ימות זכאי ואל ימות חייב שמיתתן של רשעים הנאה להן והנאה לעולם ולצדיקים רע להן ורע לעולם...

3. מדרש תנאים לדברים (הופמן) דברים כ"א, כא

שמא תאמרו בשביל זה שאכל זה ממון אביו ימות אמר בן סורר ומורה ידון על שם סופו שגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שסוף זה עתיד לגמר את כל נכסי אביו והוא חוזר ומבקש ולא ימצא שנ' (משלי ל טו) לעלוקה שתי בנות הב הב ויוצא ומפקה על הדרכים ומאבד נפשות הרבה אמרה תורה מוטב שתאבד נפש אחת ואל יאבדו נפשות הרבה: אמר ר' יוסי הגלילי וכי מפני שאכל זה תרמיטר בשר ושתה חצי לוג יין אמ' תורה יצא לבית דין ויסקל אלא הגיעה תורה לסוף דעתו של בן סורר ומורה שסוף מגמר נכסי אביו ומבקש למודו ואינו מוצא ויוצא לפרשת דרכים ומלסטים את הבריות אמ' תורה ימות זכאי ואל ימות חייב שמיתתן של רשעים הנייה להן והנייה לעולם ולצדיקים רע להם ורע לעולם:

4. משנה סנהדרין פרק ח'

[א] בן סורר ומורה מאימתי נעשה בן סורר ומורה משיביא שתי שערות ועד שיקיף זקן התחתון ולא העליון אלא שדברו חכמים בלשון נקיה שנאמר (דברים כ"א) כי יהיה לאיש בן בן ולא בת בן ולא איש. הקטן פטור שלא בא לכלל מצות:
[ב] מאימתי חייב משיאכל טרטימר בשר וישתה חצי לוג יין האיטלקי, רבי יוסי אומר מנה בשר ולוג יין. אכל בחבורת מצוה, אכל בעבור החדש, אכל מעשר שני בירושלם, אכל נבלות וטרפות שקצים ורמשים (אכל טבל) ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שלא נפדו, אכל דבר שהוא מצוה ודבר שהוא עבירה, אכל כל מאכל ולא אכל בשר שתה כל משקה ולא שתה יין אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיאכל בשר וישתה יין שנאמר (דברים כ"א) זולל וסובא, ואף על פי שאין ראייה לדבר זכר לדבר שנאמר (משלי כ"ג) אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר למו:
[ג] גנב משל אביו ואכל ברשות אביו משל אחרים ואכל ברשות אחרים משל אחרים ואכל ברשות אביו אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיגנוב משל אביו ויאכל ברשות אחרים רבי יוסי בר רבי יהודה אומר עד שיגנוב משל אביו ומשל אמו:

5. בבלי סנהדרין סט ע"ב- ע"א

אמר ר' שמעון בדין שתהא בת ראויה להיות כבן סורר ומורה שהכל מצויין אצלה בעבירה אלא גזירת הכתוב היא: בן ולא בת. רש"י: שהכל מצויין אצלה בעבירה - וכשהיא זוללה וסובאה בקטנותה סופה כשלא תמצא למודה עומדת בפרשת דרכים ומרגלת הבריות לעבירה בשביל אתנן.

6. רמב"ם הלכות ממרים פ"ז הי"א

גזירת הכתוב הוא שיסקל בן סורר ומורה, אבל הבת אינה נידונה בדין זה שאין דרכה להימשך באכילה ובשתיה כאיש, שנאמר בן ולא בת.

7. משנה סנהדרין פרק ח'

[ד] היה אביו רוצה ואמו אינה רוצה, אביו אינו רוצה ואמו רוצה - אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיהו שניהם רוצים, רבי יהודה אומר אם לא היתה אמו ראויה לאביו אינו נעשה בן סורר ומורה. היה אחד מהם גידם או חגר או אלם או סומא או חרש אינו נעשה בן סורר ומורה, שנאמר (דברים כ"א) 'ותפשו בו אביו ואמו' ולא גדמין, 'והוציאו אותו' ולא חגרין, 'ואמר' ולא אלמין, 'בננו זה' ולא סומין, 'איננו שומע בקולנו' ולא חרשין. מתרין בו בפני שלשה ומלקין אותו. חזר וקלקל נדון בעשרים ושלושה ואינו נסקל עד שיהו שם שלשה הראשונים שנאמר (דברים כ"א) בננו זה זהו שלקה בפניהם.

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ב

8. בבלי סנהדרין עד ע"א

מאי אינה ראויה? אילימא [אם תאמר] חייבי כריתות וחייבי מיתות בית דין - סוף סוף אבוה אבוה נינהו [אביו הוא אביו], ואמיה אמיה נינהו [ואמו היא אמו]. אלא בשוה לאביו קאמר. תניא נמי הכי: רבי יהודה אומר אם לא היתה אמו שוה לאביו בקול ובמראה ובקומה אינו נעשה בן סורר ומורה. מאי טעמא? דאמר קרא 'איננו שמע בקלנו' מדקול בעינן [צריך] שוין, מראה וקומה נמי בעינן [גם צריך] שוין.

כמאן אזלא [כמו מי הולך] הא דתניא 'בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות ולמה נכתב דרוש וקבל שכר'?
כמאן [כמי]? כרבי יהודה.

איבעית אימא [אם תרצה לומר (אפשרות אחרת)] רבי שמעון היא, דתניא: אמר רבי שמעון וכי מפני שאכל זה תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין האיטלקי אביו ואמו מוציאין אותו לסקלו אלא לא היה ולא עתיד להיות ולמה נכתב דרוש וקבל שכר.
אמר רבי יונתן אני ראיתו וישבתי על קברו.

9. בבלי קידושין דף ל ע"ב

ת"ר נאמר: כבד את אביך ואת אמך, ונאמר: כבד את ה' מהונך, השוה הכתוב כבוד אב ואם לכבוד המקום; נאמר: איש אמו ואביו תיראו, ונאמר: את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד, השוה הכתוב מוראת אב ואם למוראת המקום; נאמר: מקלל אביו ואמו מות יומת, ונאמר: איש איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו, השוה הכתוב ברכת אב ואם לברכת המקום; אבל בהכאה - ודאי אי אפשר; וכן בדין, ששלשתן שותפין בו. ת"ר, שלשה שותפין הן באדם: הקדוש ברוך הוא, ואביו, ואמו, בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו, אמר הקדוש ברוך הוא: מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכבדוני.

10. בבלי סנהדרין דף סג ע"א

[אמר ר' יוחנן] [ר' יוחנן אומר]: אזהרה לבן סורר ומורה מנין - תלמוד לומר לא תאכלו על הדם (ויקרא י"ט כו).
רש"י: לבן סורר ומורה - דלא ענש אלא אם כן הזהיר, והיכן הזהיר - לא תאכלו על הדם - לא תאכלו אכילה שתהרגהו עליה.

11. רמב"ם הלכות ממרים פ"ז ה"א

בן סורר ומורה האמור בתורה הרי נתפרשה בו סקילה ולא ענש הכתוב אלא אם כן הזהיר, והיכן הזהיר לא תאכלו על הדם לא תאכל אכילה המביאה לידי שפיכות דמים וזו אכילת בן סורר ומורה שאינו נהרג אלא על אכילה מכווערת שאכל, שנאמר זולל וסובא מפי השמועה למדו שזולל הוא האוכל בשר ברעבתנות וסובא השותה יין ברעבתנות.

12. ספרי דברים פרשת כי תצא פיסקא ריח:

דבר אחר סורר על דברי אביו, ומורה על דברי אמו. סורר על דברי תורה, ומורה על דברי הנביאים. סורר על דברי עדים, ומורה על דברי דיינים.

13. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף סח עמוד ב

גמרא. קטן מנלן [מניין לנן] דפטור?
מנלן? - כדקתני טעמא [כמו ששינוי את הטעם]: שלא בא לכלל מצות! ותו [ועוד]: היכא אשכחן [איפה מצינו] דענש הכתוב, דהכא ליבעי קרא למיפטריה [שכאן צריך פסוק כדי לפטור]?
אנן הכי קאמרינן: אטו [כלום] בן סורר ומורה על חטאו נהרג? על שם סופו נהרג, וכיון דעל שם סופו נהרג - אפילו קטן נמי [גם].
ועוד: בן ולא איש - קטן משמע.
אמר רב יהודה אמר רב: דאמר קרא וכי יהיה לאיש בן - בן הסמוך לגבורתו של איש.

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ב

14. דברים כ"ב יג-כד

15. משלי כ"ג יז-לה

16. ישעיהו ס"ה א-ז

17. ירמיהו ה' כא-כט

18. תהלים ע"ח

19. נחמיה ט' כה-לב

20. דברים ח' א-ו

21. במדבר י"א ד-כ

22. זוהר כרך ג (במדבר) פרשת בלק דף קצז עמוד

ב - קצח עמוד א (מתורגם)

דָּבָר אַחַר הַיָּפֶה בְּנֵשִׁים - טוֹבָה בְּטוֹבוֹת. שְׁעוֹשֶׂה טוֹבוֹת לְבִנְיָהּ בְּטִמְיוֹת בְּצוּרָה גְנוּנָה. וְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הַרְבֵּה טוֹב עָלָיו, כָּל מֵה שֶׁהִיא עוֹשֶׂה לְבִנְיָהּ בְּצוּרָה טְמִירָה וּגְנוּנָה, אִף עַל גַּב שְׁהִמְעָשִׂים לֹא כְשָׂרִים. מִכָּאן שֶׁרְאוּי לֵאמֹר לֹא כְשָׂאֵמָא מְרַחֵמַת עַל הַבָּנִים וְטוֹב לוֹ כָּל מֵה שְׁעוֹשֶׂה לְבִנְיָהּ רַחֲמִים בְּנִסְתֵּר, אִף עַל גַּב שְׁמַעְשָׂיו לֹא כְשָׂרִים.

אָמַר רַבִּי אֲבָא, תְּמַהְנִי עַל מֵה שֶׁכְּתוּב (דְּבָרִים כ"א) כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה וְגו', וְתִפְשׁוּ בוֹ אֲבִיו וְאִמּוֹ וְגו'. וְשָׁנִינוּ שֶׁבְּאוֹתָהּ שְׁעָה אָמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִשְׁחָה כְּתוּב. אָמַר לוֹ מִשְׁחָה, רַבּוֹן הָעוֹלָם, תַּעֲזֹב אֶת זֶה, יֵשׁ אֵב שֶׁיַּעֲשֶׂה כֶּד לְבָנוֹ? וּמִשְׁחָה מְרַחֵק הִיָּה לְרֵאוֹת בְּחֻמְקָה כָּל מֵה שְׁעַתִּיד הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל. אָמַר, רַבּוֹן הָעוֹלָם, תַּעֲזֹב דְּבָר זֶה. אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִשְׁחָה, אֲנִי רוֹאֶה מֵה שְׁאַתָּה אוֹמֵר. כְּתוּב וְקָבַל שְׁכָר. אַתָּה יוֹדֵעַ, וְאֲנִי יוֹדֵעַ יוֹתֵר. מֵה שְׁאַתָּה רוֹאֶה, עָלֶי אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה. דְּרִשׁ הַמְקַרָּא וְתִמְצָא.

בְּאוֹתָהּ שְׁעָה רָמַז לְיוֹפִיא"ל, רַבּוֹן הַתּוֹרָה, אָמַר לְמִשְׁחָה: אֲנִי דְרִשְׁתִּי פְסוּק זֶה. כְּתוּב כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ - זֶה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁכְּתוּב (שְׁמוֹת טו) ה' אִישׁ מְלַחֵמָה. בֶּן - זֶה יִשְׂרָאֵל. סוֹרֵר וּמוֹרֵה - שֶׁכְּתוּב (הוֹשֵׁעַ ד) כִּי כִפְרָה סָרְרָה סָרַר יִשְׂרָאֵל. אֵינָנו שְׁמַעַב בְּקוֹל אֲבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ - זֶה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וּכְנֻסָּת יִשְׂרָאֵל. וְנִסְרוּ אֹתוֹ, שֶׁכְּתוּב (מַלְכִים ב יז) וַיַּעַד ה' בְּיִשְׂרָאֵל וּבִיהוּדָה בְּיַד כָּל גְּבִיאֵי כָּל חֲזָה וְגו'. וְלֹא שְׁמַע אֲלֵיהֶם, שֶׁכְּתוּב וְלֹא יִשְׁמְעוּ אֶל ה' וְגו'. וְתִפְשׁוּ בוֹ אֲבִיו וְאִמּוֹ - בְּדַעַת אַחַת, בְּהַסְפָּמָה אַחַת...

23. ספרי דברים כי תצא פיסקא ריח

אָמַר רַבִּי יְאִשִּׁיָּה שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים סַח לִי זַעִירָא מִשּׁוּם אַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַם סוּטָה אִם רַצָּה בַעֲלָה לְמַחּוּל לֵה מוּחַל בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה אִם רַצּוֹ אֲבִיו וְאִמּוֹ לְמַחּוּל לוֹ מוּחַלִּים זִקֵּן מִמֶּרָא עַל פִּי בֵּית דִּין אִם רַצּוֹ חֲבִירָיו לְמַחּוּל לוֹ מוּחַלִּים וְכַשְׁבֵּאֵתִי וְהַרְצִיתִי הַדְּבָרִים לְפָנֵי רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתִירָה עַל שְׁנַיִם הוּדָה לִי וְעַל אֶחָד לֹא הוּדָה לִי עַל סוּטָה וְעַל בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה הוּדָה לִי עַל זִקֵּן מִמֶּרָא עַל פִּי בֵּית דִּין לֹא הוּדָה לִי מִפְּנֵי שֶׁהִיא מַעֲמִיד מַחְלוּקַת בִּישְׂרָאֵל.

24. דברים כ"א י-כג

25. ספרי דברים כי תצא פיסקא ריח

דְּבַר אַחַר בְּשִׁבִיל שְׂאֵל זֶה מִמּוֹן אֲבִיו אִמְרַת בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה יְמוֹת אֵלָא נִידוֹן עַל שֵׁם סוּפּוֹ מוּטָב יְמוֹת זְכִיִּי וְאֵל יְמוֹת חִיִּיב. אֲבִיו שֶׁל זֶה חֲשֵׁק יַפֵּת תּוֹאֵר וְהַכְּנִיס שֵׁטֶן לְתוֹךְ בֵּיתוֹ וְנַעֲשֶׂה בְּנוֹ סוֹרֵר וּמוֹרֵה וְסוּפּוֹ לְהַמִּיתוֹ מִיְתָה מִשּׁוּנָה.

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ב

26. בבלי סנהדרין דף כא ע"א

ואמר רב יהודה אמר רב: תמר בת יפת תואר היתה, שנאמר ועתה דבר - נא (על) [אלן המלך כי לא ימנעני ממך. ואי סלקא דעתך [ואם תחשוב] בת נישואין הואי - אחתיה מי הוה שריא ליה [אחותו מי יתיר לו]? אלא שמע מינה בת יפת תואר היתה.